

ALVORPAC

G HUMOR

JORD- OG BETONARBEJDERE FORTÆLLER MANGE JOKES. MEN DET ER IKKE BARE SJOV. HUMOREN ER NEMLIG ET REDSKAB TIL AT DEFINERE NORMER OG MORAL – OG TIL AT SKABE OG AFGRÆNSE FÆLLESSKABET, FORTÆLLER FORSKER CHARLOTTE BAARTS, DER I FORBINDELSE MED SIN PH.D.-AFHANDLING GIK I LÆRE SOM 'BETONER'

* Klokken er seks, og sjakket er samlet til morgenkaffe i byggepladsens skurvogn. Morten er stadig ikke kommet på arbejde, selv om der efterhånden er gået tre uger, siden han forstuede sin fod.

"Jeg har hørt, han har fået benet i gips," siger én.

"Nå, jeg har ellers hørt, at han har fået foden amputeret," siger en anden.

Latterbrølene runger i den lille skurvogn. Også den eneste kvindelige repræsentant blandt jord- og betonarbejderne på byggepladsen ler med.

"I begyndelsen forstod jeg slet ikke, hvad det gik ud på. Nogle gange vidste jeg ikke engang, om det var sandhed eller løgn, for historierne var altid lige på grænsen. Det kunne godt være sandt.

Alligevel grinede jeg med – som ny ville jeg jo gerne accepteres i gruppen," fortæller Charlotte Baarts.

Til daglig er hun forsker på Sociologisk Institut på Københavns Universitet, men da hun for fem år siden skulle skrive sin ph.d.-afhandling, gik hun i lære som jord- og betonarbejder. Hun ville undersøge 'betonernes' forhold til arbejdssikkerhed.

Og selv om der umiddelbart kan synes langt fra skurvognens løgnehistorier og latterbrøl til sikkerhed på stilladset, skulle det vise sig at have en tæt sammenhæng.

"De fleste undersøgelser i arbejdssikkerhed handler om omstændighederne omkring ulykkerne. Hvad gik galt? Hvem er ansvarlig? Og hvordan kan sikkerheden forbedres? Som antropolog var jeg interesseret i, hvad der var medvirkende til, at det ikke gik galt. Her viste sjakkets høje moral og stærke fællesskab sig at spille en vigtig rolle, og det blev blandt andet udtrykt gennem den særlige sproglige habitus, der kendetegnede deres humor."

HUMOR ER ET REDSKAB

Vi kender det alle. En kollega kaster en hurtig joke gennem lokalet, og der skraldgrines. Men vi ved også godt, at eksempelvis joken om kollegaen, der igen kommer for sent – eller om praktikanten, der egner sig bedst til at lave kaffe, ikke altid bare er sjov. Der er, som Charlotte Baarts fremhæver, altid en alvor bag humoren. Det gjaldt også, når betonerne jokede.

"Med historien om Mortens amputerede ben lavede de selvfølgelig sjov, men de sagde også: Det er ikke i orden at blive hjemme i tre uger på grund af en forstuvet fod. Sådan opfører vi os ikke her.

I dette tilfælde handlede det om disciplin og engagement i arbejdet, men rigtig ofte handlede betonernes historier om sikkerheden på byggepladsen. For eksempel kunne en betoner finde på at sige: 'Lad være at læne dig op ad det hegn. Det er John, der har lavet det', så grinede alle, men det, han sagde, var: John er ikke til at stole på," forklarer Charlotte Baarts og uddyber:

"En byggeplads er et ekstremt farligt sted at færdes - og man er meget afhængige af hinanden, derfor er man nødt at være dygtig til sit håndværk og være til at stole på. Humoren på byggepladsen var dobbeltladet. Den gjorde grin samtidig med, at den officielt meddelte hvilke værdier og normer, der gjorde sig gældende."

Humor er, som Charlotte Baarts fremhæver, et redskab til at sige noget, der ellers kan være svært at sige. Men den er også et redskab til at skabe og afgrænse et fællesskab. Derfor er studier af humoren på en arbejdsplads en indgangsvinkel til at forstå fællesskabets sociale struktur, integration og organisering

EN INVITATION TIL FÆLLESSKABET

På byggepladsen spillede fællesskabet en vigtig rolle. Og det var ikke kun den, der var genstand for de andres latterbrøl, der var i fare for at blive marginaliseret. De, der forstod den jargon, der kendetegnede humoren, var med. De, der ikke kunne knække

koden – for eksempel de nye i gruppen, havde det derimod svært.

En måde at bevise sit medlemskab var at gå med på og supplere de historier, der blev fortalt – også når det var en selv, det handlede om. Det erfarer Charlotte Baarts på egen krop, da hun kom tilbage til byggepladsen efter en dags fravær.

”Der gik historier om, at jeg var blevet væk, fordi jeg havde været på druk. Jeg var på nippet til at benægte det. Det var jo ikke rigtigt. Men som historien fortsatte og blev bedre og bedre dagen igennem, forstod jeg, at det var en invitation til fællesskabet.

Ved at køre med på noget, vi alle vidste, var løgn, ville jeg vise, at jeg kunne begå mig i det sociale rum mellem sandhed og løgn, der herskede på byggepladsen. Jeg tog tøvende imod invitationen – og smurte tykt på til stor morskab for sjakket, men jeg var da usikker på konsekvenserne. Det var jo ikke et socialt rum, jeg var kendt med.”

Når løgnehistorierne fløj gennem luften på byggepladsen, var det imidlertid ikke altid, der blev grinet. Som Charlotte Baarts fremhæver, er humoren afhængig af tre faktorer: Den, der fortæller joken. Den, der er genstand for joken. Og det publikum, der lytter. Og i den relation skal publikums rolle ikke undervurderes.

”Publikum bestemmer, om de vil grine af den fortalte morsomhed eller ej. Latteren – eller fraværet af den - siger en hel del om de sociale positioner i fællesskabet.”

EN SOCIAL DREJEBOG

I 2002 lavede to sociologer en undersøgelse af humor og identitet blandt politibetjente. I gruppen blev der ofte fortalt vittigheder med det resultat, at hele gruppen grinede højt. Da forskerne bagefter talte med betjentene, kom det frem, at et par af dem slet ikke vidste, hvad de grinede af – eller fandt det morsomt.

”Eksemplet viser, at mennesket simpelthen ønsker at handle ligesom dem, der omgiver dem, for at undgå at blive socialt isolerede.”

Humor kan både fungere som inkluderende og ekskluderende. Hvordan den virker, afhænger, som Charlotte Baarts forklarer, dels af individets evne til at opfatte humoren, dels af individets fortrolighed med den sociale drejebog og kommunikationsmønsteret.

Studiet blandt politimændene er et eksempel på en helt anden drejebog end den, der gjorde sig gældende blandt betonerne.

Modsat byggepladsen var det et brud på reglerne, hvis betjentene lavede sjov med en, der ikke var til stede. Det ville blive opfattet som forræderi eller at stikke en kniv i ryggen på ham. Og mens betonerne i høj grad brugte humoren over for dem, der havde trådt ved siden af – fagligt, moralsk eller sikkerhedsmæssigt, var det hos politiet en indforstået regel, at man kun lod vittighederne ramme de respekterede kolleger. Man lavede simpelthen ikke grin med de kolleger, der var potentielt stigmatiserede.

”HUMOREN PÅ BYGGEPLADSEN VAR DOBBELTLADET. DEN GJORDE GRIN SAMTIDIG MED, AT DEN OFFICIELT MEDDELTE HVILKE VÆRDIER OG NORMER, DER GJORDE SIG GÆLDENDE.”

ACCEPTERET SOM BETONER

På trods af sin særstatus som kvinde – og ikke håndværker – endte Charlotte Baarts med at blive accepteret som en del af sjakket i de måneder, hun var på byggepladsen. Det tilskrives hun til dels, at hun viste, at hun kunne forstå den sociale drejebog og de kommunikationsmønstre, der gjorde sig gældende. Men der var også andre faktorer, der spillede ind:

”En god moral, at være fagligt dygtig og selvstændig var vigtige kompetencer i betonernes øjne – og samtidig noget af det, der er rigtig vigtigt for arbejdssikkerheden. Jeg var selvfølgelig ikke lige så fagligt dygtig som dem, men jeg var lærenem. På byggepladsen gik der historier om en lærling, der aldrig blev accepteret i fællesskabet. Som de sagde, kunne han ikke ’binde jern’. Det lærte jeg hurtigt.” ■

Af Eva Frydensberg Holm
efh@dpu.dk

CHARLOTTE BAARTS

Charlotte Baarts er forsker ved Sociologisk institut, Københavns Universitet. Hun er uddannet antropolog og skrev i 2004 ph.d. om arbejdssikkerhed på en byggeplads. Aktuelt forsker hun i alternativ behandling.

OM EGEN ARBEJDSMOTIVATION

Ønsket om at vide mere og lære nyt og bestræbelserne på, at min forskning og undervisning kan gøre en forskel for nogen eller noget.